

Foto's: Ton Toemen.

Op de Universiteit van Tilburg discussieerde journalist Stan van Houcke met filosofen over de vraag: staat Amerika garant voor de wereldvrede? 'Het leek erop alsof we moest kiezen tussen Mussert of Moskou.'

Sinds de aanslagen van 11 september 2001 hebben de zelfbenoemde bewakers van het joods/christelijk erfgoed en het 'verlichte Westen' de wind flink mee. Aan de universiteiten en in de massamedia spelen deze veelal reactionaire ideologen een steeds dominantere rol, zoals ik dit voorjaar aan den lijve ondervond toen ik tijdens de Dag van de filosofie aan de Universiteit van Tilburg in het gezelschap van vier filosofen probeerde te discussiëren over de vraag 'Staat Amerika garant voor de wereldvrede?'

Een van mijn gesprekspartners, de VU-docent Govert Buijs, had eerder al in een lofrede op de VS in het dagblad *Trouw* impliciet gesteld dat de VS de internationale rechtsorde genoeg nooit schendt, omdat 'het verlangen naar politieke vrijheid, zo nemen de Amerikanen aan, het diepste politieke verlangen [is] van alle volken op deze aardbodem'. Daarnaast is het zich steeds 'bewust geweest van de imperiale rol die het in de wereld toebedeeld heeft gekregen'. Van wie 's werelds machtigste natie die imperiale rol 'toebedeeld' heeft gekregen, bleef in zijn artikel onduidelijk, maar gezien de uitspraken

Het 'ver

van talloze Amerikaanse presidenten mogen we ervan uitgaan dat dit de christelijke God is geweest. Als rentmeester van de hemelgod staat Washington met alle beschikbare middelen garant voor de expansie van 'Zijn Rijk op aarde.' Wie anders zou de alleenheerschappij moeten hebben, immers 'het huidige Europa mist de moreelpolitieke kern van het Amerikaanse imperium - en het is er jaloers om', aldus de wijsgeer Buijs. Tegen het einde van zijn betoog in Tilburg verklaarde hij dat de VS de grondlegger is van de internationale rechtsorde. Zo was volgens hem 'de volkenbond een exclusief initiatief van president Woodrow Wilson,' zonder erbij te vermelden dat dit 'exclusief initiatief' geenszins belangeloos was, getuige Wilsons opmerking dat 'als we erin zitten, [we] dan de beslissende factor [zullen] worden in de ontwikkeling van de beschaving'. De blanke, expansionistische christelijke beschaving om precies te zijn, die al vanaf de Renaissance haar koloniale zegeningen met een overmaat aan agressie over de gehele wereld verspreidt.

Gesloten deuren inbeuken

Onmiddellijk na dr. Buijs kreeg ik het woord. Ik las een uitspraak voor van dezelfde Woodrow Wilson. In 1912 had hij, aan de vooravond van zijn presidentschap, verklaard dat 'aangezien... de fabrikant erop staat de hele wereld als een markt te hebben, de vlag van deze natie hem [moet volgen] en de deuren van de naties die voor hem gesloten zijn moeten worden ingebeukt. Concessies verkregen door financiers moeten worden beschermd door de ministers van buitenlandse zaken zelfs wanneer de soevereiniteit van onwillige naties daarbij geschonden wordt'.

Met betrekking tot Latijns-Amerika was zijn regering de mening toegedaan dat de bevolking daar 'ondeugende kinderen zijn die de privileges en rechten van volwassenen uitoefenen' en die derhalve 'een krachtige, en gezagafdwingende hand' nodig hadden. Eerder al had president William Howard Taft opgemerkt dat 'de dag niet veraf meer is [wanneer] de hele hemisfeer van ons zal zijn, zoals het, door de deugdzaamheid van ons superieur ras, in feite al moreel van ons is'.

In Wilsons paradoxale visie werd Amerika gedreven door 'verheven idealen' en richtte het zich op 'stabiliteit en rechtvaardigheid.' Het had daarom een onbetwistbaar recht op de hegemonie en het was niet meer dan normaal dat het imperialistisch is. De genocidale verovering van de Filippijnen was volgens hem gerechtvaardigd, omdat 'onze belangen

lichte Westen'

voorwaarts moeten marcheren, hoe altruïstisch we ook mogen zijn; andere naties moeten ervoor zorgen dat ze afstand houden, en niet proberen ons tegen te houden'.

Kortom, de gedachte dat Amerika 'als voorhoede van de geschiedenis' een missie in de wereld heeft, die desnoods met geweld moet worden verwezenlijkt om zo de wereldorde te kunnen veranderen, waarbij het natuurlijk onvermijdelijk de suprematie in handen krijgt en houdt. Zoals iedere onafhankelijke waarnemer weet, leidt deze 'gezagafdwingende' ideologie tot ernstige schendingen van het internationaal recht. Achter alle 'verheven idealen' schuilt de onbeheerste wil tot heersen. Ze dienen als propaganda ter legitimering van een onverzadigbare materiële begeerte.

Mussert of Moskou

Na mij sprak professor Gido Berns, decaan van de Tilburgse Faculteit der Wijsbegeerte, die verklaarde dat (ik citeer nu om zo objectief mogelijk te blijven het universiteitsblad *Univers*) 'een internationale rechtsorde niet zonder macht [kan] en Amerika op dit moment het enige land [is] dat de nodige machtsbasis heeft,' zonder duidelijk te maken over welke rechtsorde hij sprak en hoe een imperium dat zelf meermaals de internationale rechtsorde op flagrante manier schendt tegelijkertijd diezelfde rechtsorde in stand kan houden. Kennelijk was dit een te verwaarlozen detail, want onze ge-

'De blanke, christelijke beschaving verspreidt haar koloniale zegeningen met agressie over de gehele wereld'

spreksleider, Bert van Roermund, hoogleraar rechtsfilosofie aan de Tilburgse Faculteit der Wijsbegeerte, schakelde meteen over naar de filosoof Herman Philipse, hoogleraar aan de Universiteit Utrecht. Zijn mening was dat 'de Amerikanen nooit een wereldorde [zullen] creëren waarin andere landen evenveel kans krijgen. Maar elk ander land zou hetzelfde doen. En dan heb ik liever de VS dan Rusland bijvoorbeeld'.

Het leek erop alsof we moesten kiezen tussen 'Mussert of Moskou.' Dr. Philipse deed me denken aan een generaal die de voorafgaande oorlog uitvecht, want zoals bekend is de Berlijnse muur al lang gevallen. Desalniettemin was de wijsgerige Buijs het met professor Philipse eens dat de enige keus die voor de mensheid openstaat die is tussen Washington en Moskou. Bovendien (ik citeer wederom uit *Univers*) 'gaat recht samen met macht en dan vertrouwt hij (Buijs, svh) Amerika die macht toe'.

Omdat ik me in een hooggeleerd gezelschap bevond, verwachtte ik dat de gespreksleider onmiddellijk zou vragen of het omgekeerde ook waar is: gaat macht altijd met recht samen? En, zouden we niet de macht bij een supranationaal instituut, bijvoorbeeld de VN, moeten leggen? Maar nee, die vragen kwamen bij de gespreksleider niet op. Mijn academische gespreksgenoten waren het eens met de opvatting van Buijs dat 'in tegenstelling tot vele imperia in de geschiedenis de VS zich namelijk wel heeft gebonden aan een constitutie en verdragen waaraan ze gehouden kunnen worden'.

Door wie of wat en wanneer werd er niet bij verteld, want dat was kennelijk wederom een bagatel in een groot filosofisch universum, dus niet de moeite waard om te worden besproken. Terwijl dit toch een legitieme vraag zou zijn geweest, gezien de verklaring van president Bush jr. dat inzake Irak 'de VS van Amerika het soevereine recht heeft geweld te gebruiken', en zich dus niets hoefde aan te trekken van het VN-handvest of de uitspraken van de Veiligheidsraad. Niet dat Irak een onmiddellijke bedreiging vormde, maar het zou dat 'over een jaar of vijf jaar' kunnen zijn. In plaats van hierop in te gaan, stelde Van Roermund de vraag of de VS zich ooit aan de internationale rechtsorde zal binden. Ik antwoordde dat zolang Amerika er geen belang bij heeft dit niet zal gebeuren. Alleen als het terrorisme een werkelijke bedreiging wordt, zal de VS er baat bij hebben zich aan de regels van de internationale rechtsorde te houden.

Terrorisme op megaschaal

In de loop van het gesprek zei ik dat 'tot nu toe de terroristen godzijdank rationeel zijn geweest'. Op dat moment werd mijn betoog onderbroken door het geschreeuw van iemand uit de zaal, die al eerder als door een wesp gestoken op mijn opmerkingen had gereageerd. Hij wilde ogenblikkelijk weten wat er rationeel was aan drieduizend doden in New York. Omdat rationele handelingen tegelijkertijd immoreel kunnen

Het debat in Tilburg. Van links naar rechts: Herman Philipse, Govert Buijs, Stan van Houcke, Gido Berns en staand: Bert van Roermund.

zijn, gaf ik als voorbeeld het optreden van Madeleine Albright, die in 1996 publiekelijk had verklaard dat de dood van 500.000 Irakese kinderen onder de vijf jaar als gevolg van de bombardementen en de jarenlange economische boycot onder leiding van de VS 'de prijs waard' was geweest. Nauwelijks boven het geschreeuw van de man in de zaal uitkomend zei ik dat het om het leven brengen van een half miljoen weerloze kinderen 'terrorisme is op megaschaal'. Maar hoe moreel verwerpelijk een dergelijke politiek ook is, ze blijft rationeel als we uitgaan van de definitie die door het Amerikaanse leger wordt gehanteerd, dat terrorisme omschrijft als 'het bewust geplande gebruik van geweld... om doelen te bereiken die politiek, religieus, of ideologisch van aard zijn'.

Op mijn voorbeeld van megaterrorisme reageerde Philipse, die kennelijk de draad was kwijt geraakt, met de kwalificatie dat dit een 'eenzijdige' voorstelling van zaken was: ook Saddam Hoessein was schuldig aan de dood van die kinderen. Dat excuus had Madeleine Albright destijds niet gebruikt, omdat zij als democratische politica slim genoeg was geweest om te beseffen dat ze zich daarmee publiekelijk op hetzelfde misdadige niveau zou plaatsen als een dictator. Hoe dan ook, mijn verklaring bracht de schreeuwende en heftig gesticulerende man in de Theaterzaal niet tot bedaren, waardoor ik niet de gelegenheid kreeg om het onderscheid tussen rationeel en irrationeel terrorisme te geven.

Samson-complex

Als ik de mogelijkheid wel had gekregen zou ik de waarschuwing hebben doorgegeven van professor Yehoshafat Harkabi, die veertien jaar geleden wees op het immens veel grotere gevaar van irrationeel terrorisme. Het voormalig hoofd van de

Israëliëse Leger Inlichtingendienst legde me toen uit dat als de dagelijkse terreur van de Israëliëse bezetting doorging, de wanhoop en uitzichtloosheid onder de Palestijnen zo groot zou worden dat ze uiteindelijk geen andere uitweg meer zouden zien dan de vijand een allesvernietigende slag toe te brengen door bijvoorbeeld de inzet van een chemisch wapen. Hij doelde daarmee op het 'Samson-complex,' het gevoel dat men voorgoed verloren heeft en daarom de vijand mee zal sleuren in de algehele ondergang. Vandaar ook dat generaal Harkabi voor een onmiddellijke terugtrekking uit de bezette gebieden was en daarmee het staken van het Israëliësch terrorisme. Met andere woorden: van irrationeel terrorisme is pas sprake als terroristen bijvoorbeeld een *dirty bomb* zouden plaatsen in de haven van Rotterdam, waardoor het hele Europese achterland getroffen wordt, of de Hoover Dam zouden opblazen waardoor de economie van Californië (de op vier na grootste ter wereld) geen elektriciteit meer heeft en tot stilstand komt. De speculanten op de beurzen zouden dan in paniek raken en de wereldeconomie zou ineens storten, met als gevolg dat alle partijen verliezen.

Toch waren het bewust doden van Irakese kinderen en het gevaar van het 'Samson-complex' met al zijn verstrekkende gevolgen geen onderwerp van gesprek voor mijn wijsgerige gesprekspartners in Tilburg. Het kan gebrek aan kennis zijn geweest, aan energie, aan intellectuele moed of domweg het ontbreken van verbeeldingskracht; in elk geval stapte men weer snel over naar een ander gespreksonderwerp.

Daad van medeplichtigheid

Men was vooral blij dat de VS als overwinnaar uit de Koude Oorlog was gekomen en dat die nu 'de internationale rechts-

‘Men was vooral blij dat de VS als overwinnaar uit de Koude Oorlog was gekomen en dat die nu de internationale rechtsorde mocht dicteren’

orde’ mocht dicteren. Plotseling stelde de man die het gesprek meermaals met zijn geschreeuw had verstoord, de retorische vraag of Saddam Hoessein dan [cursief]geen schurk was. Ik antwoordde dat Saddam altijd een despoot is geweest en dat het daarom ook zo verwerpelijk was dat Washington hem tot enkele maanden voor de invasie van Koeweit financieel en militair had gesteund, twaalf jaar nadat Koerdische burgers in Halabja door Saddams troepen waren vergast. In 1994 meldde de senaatscommissie voor het bankwezen dat het ministerie van Handel de levering had opgespoord van ‘biologische grondstoffen’, dezelfde grondstoffen die nadien door de VN-inspecteurs werden gevonden en vernietigd. Deze Amerikaanse verschepingen gingen tot tenminste november 1989 door.

Een maand later autoriseerde president Bush senior nieuwe leningen aan zijn bondgenoot Saddam om zo ‘de Amerikaanse exporten te verhogen’, aldus de verklaring destijds van het ministerie van Buitenlandse Zaken. En dat terwijl een onderzoeksteam van de Senaatscommissie Buitenlandse Betrekkingen al in 1988 een ‘overweldigende hoeveelheid bewijsmateriaal’ had aangetroffen ‘van het op grote schaal inzetten van chemische wapens tegen burgers’. De commissievoorzitter, senator Claiborne Pell, die nadien de wet Preventie van genocide introduceerde, noemde het lijdzaam toezien ‘terwijl mensen worden vergast’ een daad van ‘medeplichtigheid’, even verwerpelijk als het wereldwijde zwijgen ‘toen Hitler een campagne begon dat culmineerde in de bijna volledige uitroeiing van Europese joden’. Hij waarschuwde dat ‘wij niet opnieuw stil kunnen zijn over genocide.’

De wet die unaniem door de Senaat was aanvaard, werd vervolgens gesaboteerd door het Witte Huis, waardoor het nooit van kracht werd. De nu alom als groot staatsman geprezen president Reagan was namelijk fel tegen het invoeren van sancties om Saddam te dwingen de mensenrechten te respecteren.

Maar dit soort informatie beviel de hevig gebarende man kennelijk niet, want nog voor het einde van het gesprek marcheerde hij woedend de Theaterzaal uit. Na afloop van de bijeenkomst vertelde een van de organisatoren dat de opgewonden man *Trouw*-journalist Yoram Stein was, en dat enkele aanwezigen haar hadden gevraagd Stein te verzoeken niet door het gesprek heen te schreeuwen of de zaal te verlaten. Ik sprak nog met wat studenten die me bedankten voor mijn

deelname omdat ze veel van de feiten die ik had gegeven niet kenden en ze bovendien blij waren dat ik geprobeerd had het gesprek niet in vrijblijvende abstracties te laten verzanden.

Terroristensympathisant

De daaropvolgende maandag verscheen in *Trouw* een verslag van de discussie, waarin Yoram Stein mij onder andere de volgende woorden in mond legde: ‘de terroristen [zijn] nog eigenlijk mild geweest. Amerika had erger verdiend’, daarmee het beeld oproepend dat ik terrorisme goedkeur. Omdat ik niet het risico wilde lopen om ‘als terroristenvriend’ geen visum voor de VS te krijgen, eiste ik in een e-mail gericht aan de hoofdredacteur van *Trouw* een onmiddellijke rectificatie en excuus in de krant en op de website. Ik wees de hoofdredacteur Frits van Exter erop dat in het recente verleden de VS kritische buitenlandse journalisten een visum heeft geweigerd en dat ik voor het schrijven van een boek nog enkele deskundigen in Amerika ging interviewen.

Na nog wat druk te hebben moeten uitoefenen, verscheen de volgende dag onder het kopje ‘Feilen’ een rectificatie in *Trouw* met als laatste woorden: ‘Onze excuses aan betrokkene,’ die ik - grootmoedig als ik ben - bij deze accepteer. De vraag is alleen waarom Yoram Stein juist *deze woorden* in mijn mond had gelegd? Ik wilde hierover opheldering, vooral ook omdat de journalist van *Trouw* het debat niet gehaast in een notitieboekje had opgeschreven, maar volgens zijn hoofdredacteur op een geluidsband had opgenomen, die Stein in alle rust had kunnen afluisteren.

Ondanks mijn herhaald verzoek bleef Van Exter een antwoord hierop schuldig. Begrijpelijk ook, want de enige verklaring voor deze vorm van verslaggeving is dat het geen journalistiek is, maar ideologische propaganda. Yoram Stein was niet geïnteresseerd in wat ik gezegd had, maar in welk beeld hij van mij kon oproepen. Hij verzon gewoonweg een citaat om me te kunnen afschilderen als een ‘terroristensympathisant,’ die ervan overtuigd is dat ‘Amerika erger had verdiend’. Deze poging om publiekelijk iemands integriteit te vernietigen ten einde hem of haar politiek kalt te stellen, vormt een wezenlijk onderdeel van de werkwijze van ideologen die de journalistiek en menswetenschappen zijn geïnfilterd. Het was die andere *great communicator* Joseph Goebbels die ooit eens verklaarde: ‘Wij spreken niet om iets te zeggen, maar om een bepaald effect te bereiken.’ |